

**Li Laus**

A yellow starburst logo with eight points, centered on the page. The word "Felibrige" is written in blue, bold, sans-serif font across the center of the starburst. The background of the starburst is filled with horizontal grey lines. A faint watermark "Felibrige Original" is visible behind the starburst.

**Felibrige**

**LAUS  
DE  
LOUIS DEJEAN**



**Jan-Glaude DUGROS**  
Felibre Majourau

**LAUS  
DE  
LOUIS DEJEAN**  
(1945 – 2005)

Cigalo de Nimes

Santo-Estello de Còus

# **CIGALO DE NIMES**

**1876**

**Louis ROUMIEUX**  
(1829-1894)

**1895**

**Paul CHASSARY**  
(1859-1930)

**1930**

**Charles GRANDO**  
(1889-1975)

**1976**

**Jean NAYROU**  
(1914-1983)

**1984**

**Louis DEJEAN**  
(1945-2005)

**2006**

**Jean-Claude DUGROS**

*Genta reina, Sénher Capolier, Cars confraires, Cars amics,*

*Lèva le cap, mon Pòple vièlh,  
Torna laurar las tiás bosigas,  
Chuca ta fe dins tas rasigas,  
Per claronar qu'es ton desvelh !*

*Ditz çò que i a dins ton cabelh  
E que ton còr se te fa nhirgas  
Qu'es en pensant a las Amigas  
Del grand Empèri del Solelh !*

*Anèm les joèns, Febus abans !  
Que cal bastir tot en raibant  
Mès... sens estaca... e totjorn libres*

*Prenètz lo lum... siátz bota-fòc !  
Sense confondre Amics Felibres  
Le lenga d'òc... en lenga " tòc ".*

Aquela crida per la Santo-Estello de 2004 a Avinhon, Loís Dejean l'aviá dejà preparada per la felibrejada de Luishon, un mes avant, lo dètz-e-sèt d'abril de 2004, per commemorar lo cent cinquantièma anniversari de la fondacion del Felibrige e per un omenatge al majoral Bernat Sarrieu, per lo centièma anniversari de l'Escolo deras Pireneos.

Per çò que foguèt dins aquela escòla que Loís Dejean visquèt oras estrambordantas. I aviá ocupat la carga de secretari-general que li avián fisada Juli e Ivòna Ponsolle en 1975. Aquels d'aquí, dempuèi un desenat d'annadas avián presat sa sinceritat e son estrambòrd.

Juli e Ivòna Ponsola, lo majoral Raimond Lizòp, lo majoral Joan Nayrou, senador d'Arieja, tots vertadièrament estacats a lor lenga mairala que,

disián amb fòrça rason, cal pas confondre amb una pretenduda lenga regionala.

A lor exemple, Loís Dejean, sa vida tota, a pas jamai mancat de coratge, siá en Lengadòc, siá dins tota la Gasconha e mai que mai en Bearn ont l'avián apeladas d'importantas responsabilitats professionalas.

Òc, plan segur, zo sabem tots, la batèsta d'aquela escòla contra " la lenga de referéncia, normalizada " que s'ensenha als mainatges, agradèt pas a tot lo monde. Vertadièra " *peleja deths Ancians dab eths Modèrnes* " a secodut lo domeni comengés. Las escosentas atacas contra " *'ths ouccitases* " e la longa letra que mandèron los administrators de l'Escolo, lo President Joan Nayrou, majoral del Felibrige en tèsta, al ministre francés de l'Educacion Nacionala, pel biais del rector de l'Acadèmia de Tolosa, lo 27 de febrìer de 1977, tre la sortida del libre *La Petite anthologie occitane du Comminges*, d'Andrieu Lagarda, ont demandavan : *de bien vouloir veiller à ce que la " Petite Anthologie Occitane du Comminges ", de Monsieur André Lagarde, ne franchise point les portes des établissements de l'Education Nationale [...]* e ont demandavan tanben [...] *à ce que la graphie occitane, unique responsable des erreurs de langage des artistes de la Radio Régionale, y soit remplacée, dans les oeuvres écrites par une graphie ne déformant pas les sons...*, grandiràn pas aquela Escolo.

Los Ponsole quitan lo Felibrige, en l'acusant de compromission amb l'occitanisme " *flot trouble et tumultueux (..), crue passagère mais combien dangereuse aussi* " (Louis Daulon, 1977), e fan lor pròpre consistòri que a per tòca – coma lo rapela lo nom, empruntat a un pic de la montanha, que pòrta cadun d'el cinquanta *Isards d'Or* (l'equivalent de la *cigalo* mistralenca) – d'expandir dins tota la region pirenenca e prepirenenca. Lo Comenge va sortir amendrit, orfalin, d'aquela luta en granda partida estèrta e fraticida. Que lor causida èra

d'ensenyar la granda diversitat fargada e transmesa par los òmes e las femnas de cada terraire, al fial de las annadas, naturalament, afranquesits de las constrenchas dels poders politics o academics.

Aquò's la Val d'Aran que auçarà lo gascon al reng de lenga oficiala amb la publicacion, en 1982, del tèxte d'*Es Nòrmes Ortogràfiques der Aranés* – que consacra definitivament l'usatge de la grafia d'inspiracion occitanista en Aran – e subretot, l'adopcion, lo 3 d'agost 1990, de la lei catalana sus l'*Estatut Especiau d'Aran*, que garantís los drechs lingüistics dels Aranés. La lei dita del 13 de julhèt 1990, sul *Règim Especiau d'Aran*, que, entre autras dispausicions mai, proclama, en son article 2, que "*er aranés, varietat dera lengua occitana e pròpia d'Aran, ei oficiau ena Val d'Aran*". Aquela reconeissença vai coronar de succès los esfòrces afogats d'un punhat de patriòtas aranés de la primièra ora. Aquo's per una bona part la conclusion del trabalh d'un Frederic Vergés Bartau que revira e adapta libres de contes pels mainatges e que es l'autor d'un preciós *Petit Diccionari multilingüe Castelhan – Aranés (occitan) Catalan – Francés*, unic en son genre. La Glèisa jòga son ròtle, amb Mossen Jusèp Amiel Solé que plan simbolicament vai depausar a Jerusalem un exemplari en aranés del Nòstre Paire (*Pare Nòste, Nòste Pair*). Lo concors literari *Mossen Condó Sambeat* encoratja la creacion, los tèxtes primats son publicats dins la colleccion Garona. Fàcia a quela consecracion de l'escrit, la lenga parlada subís, ela, los degalhs del torisme de massa e la solidaritat entre los dos costats del Pont-del-Rei jòga gaire.

- 
- Trobam mai que mai los autors de l'Escolo deras Pirineos dins la revista *Era Bouts dera Mountainho*, que lo primièr numerò pareguèt a la prima de 1905. Son per la màger part del temps ont la lenga èra correntament parlada. Sovent pastats de nostalgia, lors escrits an una naturalitat, una autenticitat, una serenitat, qu'auràn pas totjorn lors successors. Podèm citar Ivòna Ponsolle, Michel Gez, Justèn Gouazé, Louis Daulon. L'Escolo deras Pirineos compta d'escrivans aranés : Marie-Thérèse Campá Grané e sa sòr Ma. Carme Campá Grané, Maria

Pilar Rodríguez Rafel que foguèt guerdonada de l'Isard d'Or de l'Escòlo.

La publicacion del *Vademecum Aranense* de Jèp de Montoya Parra, tre lo mes d'abrial de 1999, marca una data màger dins l'istòria de la lenga e de la literatura comengesa. Dins aquel subrebèl obratge, presentat coma una antologia abraçant tota una corderingua de tèxtes en *gascon des nautes sorces dera Garona* (segon la pròpia definicion de l'autor) que van del darrièr tèrç del sègle XII, pels mai antics, jusca a l'auba del tresen milenari, pels mai recents, marcarà l'usatge de la grafia dita normalizada – que los membres de l'*Escòlo deras Pirenèos* avián tant combatut. Autre messatge, aquel libre joslinha l'unitat de la Val d'Aran e del Naut Comenge, los tèxtes inhòran las frontièras.

Mas lo dinamisme aranés a pauc d'efiechs de l'autre costat del Pont del Rei, l'avèm dit, ont la lenga, a l'encontrari de las generacions precedentas que fasián un usatge constant d'aquela lenga entre els e qu'avián clarament consciéncia de l'estrecha parentat lingüística que recampava dels dos costats de la frontièra, los occitanistas aranés, que se reclaman de bon còr – en paraulas, au mens, d'una " Gran Occitània ", se senton gaire solidaris de sos vesins los mai pròches.

Demest los autors d'*Era Bouts dera mountanho*, cal far una plaça bèla a Joan Castex, nascut en 1929 a Sant Mamet, que nos a quitats fai pauc de temps. Amic d'André Lagarde et de Jacques Allières a l'Acadèmia dels Jòcs Florals, animator de la *Revue du Comminges* e secretari perpetual de l'Acadèmia Julien Sacaze. E tanben Miquèu Pujol, nascut a Ercé en 1932. Petit-filh d'orsalhèr, participet al film " *L'Orsalhèr* " de Jean Fléchet.

Per far levar lo pan de uèi, cal totjorn servir un tròç de pasta d'ièr. Loís Dejean fasiá partida d'aquel monde qu'avián après sa lenga en escotant, e el, en escotant mai que mai son paire, bolangèr, qu'acompanhava dins los vilatges del Volvèstre ont liurava lo pan e



charrava longtemps amb sas practicas, rarament en Francés. Escotem-lo nos zo dire :

*Filh del bolangèr*

*Mon paire fasiá pan, ne'n soi pas vergonhós,  
E desempuèi cap d'an a la fin de l'annada  
La vrespada partiá cada jorn en tornada  
Portar marcas enlà sens far l'estifanhós.*

*Sens farina pr'aquò, son cap qu'es blanquinhós ;  
S'ag a plan meritad d'acabar la fornada !  
Fasiá bon al fornilh les matins de torrada  
S'escotar le grilhon plorar qu'es besonhós.*

*Jamès debrembarai l'odor del pan daurat  
Ni tanpauc sa color pr'amor qu'es la del blat ;  
Que voletz ai agut le breç dins las fogassas...*

*Tanben, dins mon país, soi pas un " estrangèr ",  
Pels mius amics Pacans a las rêchas patassas,  
Que demòri totjorn... " le filh del bolangèr ".*

Se revelèt de mai un animator inventiu e ardit, en fondar a Rieux Volvèstre, lo Musèu dels Pacans, nom balhat als estatjants d'aquela ciutat, e tanben lo Festival Patois del Calelh. Dintrat al Felibrige, promogut a la presidença de la mantenança Gasconha-Bearn, foguèt nomat, en 1984, majoral, succedant a Joan Nayrou, defuntat l'an d'avant.

Se plasiá a lovenjar l'òbra de Bernat Sarrieu, lo fundador de la revista *Era bouts dera mountanho* en 1903 e de l'Escolo deras Pireneos en 1904, majoral del Felibrige en 1910, venèm de ne'n parlar. Disián de Loís Dejean qu'èra la sola personalitat del monde literari del Mieggjorn

qu'aviá pas páur de lovenjar, en public, l'òbra immensa de Bernard Sarrieu. La botant en parallela amb la de Frederic Mistral, non per los opausar que los dos òmes avián ideals comuns e una prigonda estima l'un per l'autre, ausava proclamar : " Mistral l'a pas fait, aquò ! " .

Sarrieu, poèta, inspirat e productiu, autor, mai que mai d'una epopèia de 32000 verses, *La Pyrénéide*, demorada dins l'estat ont èra quand l'aviá presentada, en 1912, als Jòcs florals de Tolosa, valent-a-dire, simplement dactilografada, exerçava tanben son engenh dins de domenis divèrs, coma per exemple, las cançons, mai de dos cent vint, la toponimia e subretot la publicacion d'òbras d'autres autors, qu'enriquesissiá, per las botar en valor, de nombrosas nòtas explicativas. E Loís Dejean podí pas se conortar en soscant que mai dels tres quarts dels obratges dau valent sant mametés, son pas estadas publicadas.

Loís Dejean èra nascut a Rieux Volvèstre, son trabalh e sas responsabilitats professionalas l'avián menat sus Pau, ont cabussèt dins lo crusòl de la cultura bearnesa. Defensor de la lenga gascona e sa diversitat dins los terraires dels Pirenèus, apassionat de cants, poèta a sas oras, foguèt guerdonat per una Flor d'Aur als Jòcs florals de l'Escolo deras Pirineos. Animèt un temps lo festival de Siròs en Bearn e tanben lo Festival Patois del Calelh a Rieux.

Orator de tria, foguèt tanben un simpatic presentator de las " Hèstas Gasconas " entre 1978 e 1982, venguda la " Hèsta Comengesa " que volguèt tornar lançar en 2001 a Sent Gaudens. Avia pas desbrembat son terraire d'origine maisei que demorava un membre incontornable dels " Archers du Papogay " a Rieux, ciutat ont faguèt quilhar en decembre de 2004 una lausa dins lo casal de la maison comuna, en omenatge a Frederic Mistral pel cent cinquanten aniversari de la fondacion del Felibrige.

Foguèt l'iniciator del Festival del Papogay a Rieux Volvestre que presentava, tots los ans, emb l'engenh que li coneissián, amb son afògament de felibre al vèrbe talentuós e ric del parlar gascon. Es en 1958, aviá tretze ans, per la felibrejada de Rieux, que descubra e se meravilha per la riquesa dels costumes e de las colors que son lo rebat de nòstras culturas localas... Puèi foguèt en 1965 ont amb qualques joines del fogal decidèt de far desfilat lo rei sus un carri tirat per de buòus, entorat de bèlas rivesas en costume local. D'aquel Papogay memorable nasquèt lo groupe dels " Arquierots del Papogay ". D'annada en annada, la fèsta serà mai bèla, mai fastuosa, enriquida amb de carris, de gropes folclorics e musicals.

Aviá retrobat los " Troubadours du Comminges " fai qualques annadas. Per son saber, sa cultura, sa passion per los cants tradicionals, aportava una nòta critica, daus uns còps sens concession, sus sas prestacions. Estacat al devenir del grope, aquò's el qu'aviá perpausat lo nom dels " Mainatjós " per los dròlles del grope, los " joines berrons ", çò-disiá. Aquels d'aquí, per la boca de lor responsable li rendèron aquel darrièr omenatge :

" Adiu Loison, que t'arremerci plan ente eths consèlhs, ent ara confiancia, ent ara ton amiatat.

Qu'at promèti de contunhar a servar eras Tradicions tan caras ath ton còr.

Que demoraràs tostemps ath recanton det nòste còr.

Adichats, Loison. "

Que Loís Dejean èra fòrt estacat a la tradicion, mas subretot a sagut la transmetre, far comprèner coma èra important de la servar tala qu'es, de la preservar per las generacions futuras. Aimava de dire : *Una tradicion es pas bèla pr'amor qu'es anciana, es venguda anciana pr'amor qu'es demorada bèla.*

Aquela frasa nos agrada e la fasèm de bona gràcia nòstra en Perigòrd, ont avèm belcòp de mal a transmetre las valors de nòstras tradicions e mai que mai de nòstra lenga.

Los qu'an acompanhat lo majoral Loïs Dejean a sa darnièra estança, desaparegut tròp lèu a seissanta ans, an poscut legir aquel epitafi que resumís a el tot sol l'amor que portava a son terraire e a la tradicion : *Aimi plan mes qu'enlòc, aimi ma tèrra d'Òc.*

Aprèp Louis Roumieux, (que, en 1861, foguèt lo prumièr a baptejar sa dròlla del nom de Mirelha, Mistral estent naturalament lo pairin, Roumieux que reculhiguèt dins sos braç los darrièr buf d'Aubanel e que li barrèt los uèlhs), aprèp Paul Chassary, aprèp Charles Grando, aprèp Jean Nayrou, aprèp Loïs Dejean, me veiquí dins la granda familha del Consistòri, fièr de portar aquela cigala de Nimes. Cadun de son biais, dins l'ombra o dins lo solelh, amb sas vertuts e sas flaquesas, mas totjorn dins la dralha de Frederic Mistral e de sos amics, fundadors del Felibrige, devèm contunhar d'esperlongar l'òbra granda e estrambordanta d'aquels valents davanciers. Nos cal a nòstre torn, portar una pèira bèla a la montjòia de nòstra cultura.

En 1877 a Avinhon, Mistral balhava una definicion remirabla de la lenga, sovent citada : *la lenga aquò's : la revelacioun de la vido vidanto, la manifestacioun de la pensado umano, l'estrumen subre-sant di civilisacioun e lou testamen parlant di soucieta morto o vivo. La tòca del Felibrige, nos ditz Mistral, es de sauvar nòstra lenga : Zóu dounc, Messiés e Damo ! mantenen e ensignen la lengo maire dóu Miejour. Manteni e ensigna, per aquò fau ensigna au pople lou respèt de sa lengo e lou mantenemen de sa dignita de raço.*

*(...) Despièi Aubagno,  
Jusqu'au Velai, fin-qu'au Medò.  
La gardaren riboun-ribagno,  
Nosto rebello lengo d'O !*

*La parlaren dins li vanado,  
I meissoun, i descoucounado,  
Entre amoureux, entre vesin ;  
La charraren emé salivo  
En barrejant nòstis óulivo,  
En destregnènt nòsti rasin.<sup>1</sup>*

Mercejam los amics de Loís Dejean per los ressenhaments que nos an balhats. La mager part dels tèxtes sus l'Escolo deras Pirineos e sus sa revista *Era bouts dera Moutanho* son tirats de la *Revue de Comminges* n° 1, 2, et 3 de 2006.

1 Frédéric Mistral, *Lis Isclo d'Or*, Culture Provençale et Méridionale, 1981.